

Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо діяльності головних сержантів збройних сил та їх офісів*

Анотація. В аналітичній записці продовжено дослідження питання функціонування сержантського корпусу у збройних силах окремих держав-членів НАТО, його місця в системі військового управління Альянсу, завдань і функцій головних сержантів збройних сил окремих країн НАТО (еквівалентних їм посад, які в НАТО мають узагальнену назву Command Senior Enlisted Leader (CSEL) – старший лідер із числа рядового і сержантського складу командування), зокрема: старшого радника із числа рядового та сержантського складу Голови Об'єднаного комітету начальників штабів Збройних Сил США (Senior Enlisted Advisor to the Chairman of the Joint Chiefs of Staff – SEAC), головного сержанта Збройних Сил Литви (Sergeant Major of the Lithuanian Armed Forces) та їх офісів – у порівняльному аспекті діяльності головного сержанта Збройних Сил України та підпорядкованого йому Управління по роботі із сержантським складом Збройних Сил України. Дослідження проведено з огляду на оновлене вітчизняне законодавство та уточнення інформації відносно: зв'язку старшого командувача сержантського корпусу (NCO) із головними сержантами або старшими радниками командувачів; діяльності офісу головного сержанта Збройних Сил США.

Вступ. Створення принципово нової, прозорої та дієвої системи управління кар'єрою військовослужбовців рядового і сержантського складу, перехід на стандарти НАТО є одним із завдань реформи Збройних Сил України, яке успішно реалізується із втіленням найкращих зарубіжних практик (у частині розвитку професійного сержантського корпусу). Дослідження передового досвіду підготовки сержантського складу за кордоном і впровадження цього досвіду в загальну систему підготовки сержантського складу в Україні, визначення стандартів підготовки сержантів та моніторинг дотримання цих стандартів, на думку головного сержанта Збройних Сил України¹, є ключовими в побудові брендового та ефективного вітчизняного сержантського корпусу й реалізації Концепції розвитку професійного сержантського корпусу Збройних Сил України².

Управління по роботі з сержантським складом Збройних Сил України (далі – Управління по роботі з сержантським складом) є окремим органом військового управління Збройних Сил України (раніше входило до складу Генерального штабу Збройних Сил України як окреме управління), яке призначене для реалізації завдань розвитку сержантського (старшинського)

¹ Косинський О. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/21>

² Концепція розвитку професійного сержантського корпусу Збройних Сил України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 8 лютого 2022 року № 44. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2022/44_nm.pdf

складу Збройних Сил України, координації сержантської вертикалі³. Очолює Управління по роботі з сержантським складом головний сержант Збройних Сил України (до 2021 року – головний старшина).

Сержантський (старшинський) склад, сержантський корпус (Non Commissioned Officers, NCO, NCO Corps) – узагальнена назва військовослужбовців, які мають військові звання капралів, сержантів, старшин, прапорщиків, мічманів, уорент-офіцерів, фельдфебелів, унтер-офіцерів тощо у збройних силах, арміях, флотах та в інших силових структурах багатьох країн. Sergeant Major та Command Sergeant Major (буквально «головний сержант» та «головний сержант командування») – найвищі військові звання сержантського складу у збройних силах деяких держав-членів НАТО, зокрема у Збройних Силах США та Литви. Це звання дев'ятого (найвищого) ступеня військової ієрархії сержантських звань (E-9 у ЗС США або OR-9 в НАТО), у Збройних Силах України їм еквівалентні військові звання вищого сержантського складу: «майстер-сержант», «старший майстер-сержант» та «головний майстер-сержант». Command Sergeant Major зазвичай є старшим радником командувача з'єднання чи об'єднання військ, того чи іншого роду військ, виду збройних сил (начальника штабу (командування) оперативного або стратегічного рівня) або взагалі командувача збройних сил країни.

Основна частина.

1. Об'єднані сили НАТО. Старші лідери із числа рядового і сержантського складу командування (Command Senior Enlisted Leaders).

На Лісабонському саміті у 2010 році лідерами НАТО схвалено нову Стратегічну концепцію, яка поклала початок процесу оптимізації та реформування управлінських структур Альянсу. У зв'язку з цим у структурі вищих об'єднаних органів військового управління (штабів, командувань) НАТО шляхом перетворення було створено Об'єднане Командування НАТО з операцій (Allied Command of Operations) та Об'єднане Командування НАТО з трансформації (Allied Command of Transformation)⁴. При Об'єднаному Командуванні НАТО з операцій також існує Штаб Верховного Головнокомандувача Об'єднаних Сил НАТО в Європі (Supreme Headquarters of Allied Power in Europe, SHAPE).

Основним принципом функціонування та управління сержантським корпусом країн-членів НАТО є постійний професійний розвиток сержантів, здобуття ними нових професійних компетентностей і набуття загального набору лідерських якостей, знань, умінь та навичок, які необхідні сержанту для ефективної реалізації завдань на відповідному рівні військового управління та успішної діяльності в багатонаціональному військовому

³ Положення про Управління по роботі з сержантським складом Збройних Сил України, затверджено наказом головнокомандувача Збройних Сил України від 06 квітня 2020 року № 7 (зі змінами). URL: <https://www.mil.gov.ua/>

⁴ Офіційний веб-сайт НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68230.htm

середовищі⁵. Головні сержанти в НАТО повністю інтегровані в систему військового управління (Command and Control) та складають у ній допоміжну ланку управління.

Посада головного сержанта має важливе значення для допомоги вищому командуванню в досягненні цілей та завдань військового управління, у тому числі при плануванні та проведенні військових операцій, навчанні та стажуванні військовослужбовців сержантського складу. Саме тому у структурі вищого командування НАТО передбачено посаду старшого лідера із числа рядового і сержантського складу командування або головного сержанта (Command Senior Enlisted Leader, далі – CSEL), про що було зазначено у Стратегії розвитку сержантського корпусу НАТО та Рекомендованих керівних принципах для сержантського корпусу 2017 року (NATO Non-Commissioned Officer (NCO) Bi-Strategic Command Strategy and NCO Guidelines)⁶.

Ця посада структурно входить до складу Об'єднаного Командування НАТО з операцій та підпорядковується безпосередньо Верховному Головнокомандувачу Об'єднаних Сил НАТО в Європі (SACEUR). По суті, це посада головного сержанта Об'єднаних Сил НАТО, тобто найвища в Альянсі.

До основних завдань головного сержанта Об'єднаного Командування НАТО з операцій віднесено:

(1) виконання обов'язків із досягнення місії, яку покладено на сержантський корпус Об'єднаних Сил НАТО;

(2) координація питань професійного розвитку сержантського корпусу Об'єднаних Сил НАТО;

(3) виконання ролі радника Верховного Головнокомандувача Об'єднаних Сил НАТО в Європі та командирів (начальників) усіх рівнів із питань сержантського складу;

(4) інституційна роль щодо залучення сержантів у військовій структурі (командування, штаби) НАТО;

(5) комунікативна роль між командуванням старшого офіцерського складу та сержантського складу військового управління НАТО;

(6) нагляд за реалізацією Стратегії розвитку сержантського корпусу НАТО та Рекомендованих керівних принципів для сержантського корпусу в державах-членах Альянсу;

(7) представництво інтересів членів сержантського корпусу (Non Commissioned Members, NCM) перед керівництвом Альянсу;

(8) співпраця зі Школою НАТО щодо професійних курсів навчання сержантського складу, участь у їх проведенні.

Головний сержант Об'єднаного Командування НАТО з операцій входить до складу командної групи Верховного Головнокомандувача Об'єднаних Сил НАТО в Європі (Command Team), до якої також входять усі

⁵ Connelly T. D. Developing Strategic Leaders in the NCO and Warrant Officer Corps. United States Army War College Class. 2013. P. 5.

⁶ NATO Non-Commissioned Officer Bi-SC Strategy and Recommended NCO Guidelines, 15 March, 2017. URL: <https://www.army.cz/assets/en/armed-forces/nato/nato-nco-bi-sc-strategy-and-recommended-nco-guidelines-signed-15-march-17.pdf>

командувачі вищого військового управління НАТО, що об'єднують всі рівні командування військових сил Альянсу.

Також він входить до складу спеціально створеної Робочої групи для налагодження координації з головними сержантами найвищого рівня на національному рівні держав-членів НАТО для вироблення нових підходів і методів професійного розвитку і взаємного партнерства в Альянсі.

Його колега, який обіймає практично еквівалентне місце в ієрархії сержантського корпусу НАТО – головний сержант Об'єданого Командування НАТО з трансформації – підпорядкований Верховному Головнокомандувачу НАТО з трансформації та додатково взаємодіє з його заступником, начальниками штабів і директорами структурних підрозділів Командування.

Посади CSEL передбачені в різних агенціях та інституціях НАТО, що відповідно передбачає їх підпорядкування керівникам зазначених військових формувань.

Стратегія розвитку сержантського корпусу НАТО та Рекомендовані керівні принципи для сержантського корпусу 2017 року є головним концептуальним документом НАТО з питань розвитку та функціонування сержантського складу, в основу якого покладено концепцію «командної групи», її реалізація спрямована на зміцнення сержантського корпусу військових формувань країн-членів НАТО. Основна увага зосереджена на трьох складових функціонального призначення NCO: людський капітал, професійний розвиток і партнерство з метою максимальної ефективності, оперативної злагодженості та готовності сержантського корпусу діяти у складі Об'єднаних сил НАТО⁷.

Крім зазначеного, в об'єднаних командуваннях (штабах) НАТО для забезпечення службової діяльності головний сержантів створюються апарати їх помічників, які мають назву «Офіс головного сержанта» («Office of the CSEL»). Такі офіси функціонують в Allied Command of Operation та Allied Command of Transformation, в інших об'єднаних командуваннях (штабах) Альянсу (наприклад, Allied Land Command, Allied Air Command, Allied Maritime Command тощо), а також у збройних силах провідних країн Альянсу, де розвиток сержантського корпусу відбувається найбільш динамічно.

2. Збройні Сили США.

Старший радник Голови (Об'єданого комітету начальників штабів) із числа рядового і сержантського складу (Senior Enlisted Advisor to the Chairman, далі – SEAC) – це окрема військова посада в Міністерстві оборони Сполучених Штатів Америки, що визначається як найвищий за посадою

⁷ NATO Non-Commissioned Officer Bi-Strategic Command Strategy and Recommended NCO Guidelines, 15 September, 2017. URL: <https://shape.nato.int/resources/site7234/General/NCO%20leadership/NATO-Non-Commissioned-Officer%20bi-Strategic-Command-Strategy-And-Nco-Guidelines-Nu-18sept17.Pdf>

військовослужбовець рядового та сержантського складу (enlisted) у Збройних силах США⁸.

Вперше доцільність розуміння головного сержанта як ланки належної комунікації між командирами вищих рівнів та рядовим і сержантським складом схвалено у 1967 році⁹, а посаду SEAC упроваджено в 2005 році під керівництвом генерала Пітера Пейса (рекомендація від 31 серпня 2005 року)¹⁰.

Правовий статус SEAC регламентується Інструкцією Об'єднаного комітету начальників штабів щодо ролі, відповідальності та повноважень старшого радника Голови (Об'єднаного комітету начальників штабів) із числа рядового і сержантського складу від 16 березня 2020 року (CJCS Instruction 1350.01A, 16 March 2020¹¹).

SEAC призначається Головою Об'єднаного комітету начальників штабів Збройних Сил США (CJCS) як старший радник Голови з усіх питань, пов'язаних зі спільною та об'єднаною інтеграцією й розвитком сержантського складу Збройних Сил. Він входить до складу персональної групи Chairman of the Joint Chiefs of Staff та безпосередньо йому підпорядковується. Термін повноважень SEAC зазвичай становить 4 роки, що відповідає терміну перебування на посаді Голови. Чинний SEAC може бути повторно призначений для додаткової служби.

SEAC здійснює нагляд, опікується та несе відповідальність за належне виконання своїх повноважень у будь-якій сфері та щодо будь-якого виду Збройних Сил, якими керує CJCS.

Основними напрямками діяльності SEAC є сприяння та підтримка ключових сфер діяльності:

(1) зміцнення ролі SEAC у взаємодії сержантського та офіцерського складу Збройних Сил США;

(2) розвиток Об'єднаних Збройних Сил США та забезпечення їх бойової готовності;

(3) розбудова глобального партнерства з міжнародними союзниками Збройних Сил США;

(4) турбота про військовослужбовців і членів їхніх сімей¹². До конкретних завдань та функцій SEAC належить:

(1) оцінка, надання рекомендацій і відгуків CJCS та його заступнику щодо стандартів, професійного розвитку (підготовки та освіти), просування по службі, оплати праці, якості життя та здоров'я військовослужбовців рядового

⁸ Офіційний веб-сайт Об'єднаного комітету начальників штабу. URL: <https://www.jcs.mil/About/The-Joint-Staff/Senior-Enlisted-Advisor>

⁹ Noncommissioned Officer Guide Contents. Headquarters Department of the Army. 2020. Washington, DC. P. 15. URL: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/

¹⁰ Holmes Ch. D. History of the Senior Enlisted Advisor to the Chairman of the Joint Chiefs of Staff. URL: <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/2808846/>

¹¹ Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction. Senior Enlisted Advisor to the Chairman of the Joint Chiefs of Staff: roles, responsibilities, and authorities: CJCS Instruction 1350.01 A, 16 March 2020. URL: <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Library>

¹² Офіційний веб-сайт Об'єднаного комітету начальників штабу. URL: <https://www.jcs.mil/About/The-Joint-Staff/Senior-Enlisted-Advisor/>

і сержантського складу, інших сфер, які впливають на загальний стан Збройних Сил США;

(2) надання допомоги у вдосконаленні загальної системи професійної підготовки сержантського складу Збройних Сил США;

(3) консультування керівництва Об'єднаного комітету начальників штабів щодо політики та програм, які стосуються військової професійної освіти й індивідуальної підготовки військовослужбовців рядового і сержантського складу;

(4) удосконалення Об'єднаної професійної військової освіти (EJPMO) у поєднанні із виконанням Програми професійної військової освіти Збройних Сил США (EPMOP);

(5) представництво (співголова) у Ревізійній раді військової освіти (EMERC) щодо виконання Програми професійної військової освіти (EPMOP);

(6) представництво інтересів Збройних Сил США на різноманітних міжнародних конференціях і семінарах вищого сержантського складу, розбудова на національному стратегічному рівні й розвиток потенціалу партнерства із країнами-партнерами та міжнародними союзниками;

(7) комунікація із головними сержантами / старшими радниками із числа рядового і сержантського складу (SEA) в окремих видах та командуваннях Збройних Сил США з усіх питань, що стосуються спільних інтересів військовослужбовців;

(8) координація та головування під час проведення (двічі на рік) Ради головних сержантів / старших радників із числа рядового і сержантського складу (SEA) окремих видів та командувань Збройних Сил США;

(9) допомога у відборі / перевірці кандидатур та сприяння у процесі складання списків та інших номінаційних матеріалів для розгляду на зайняття посад вищого сержантського складу у Збройних Силах США, присвоєння вищих сержантських військових звань;

(10) ініціювання регулярних зустрічей та постійного зв'язку між головними сержантами / старшими радниками із числа рядового і сержантського складу (SEA) окремих видів та командувань Збройних Сил США та вищим командуванням з метою обговорення та надання рекомендацій CJCS, іншому вищому керівництву з питань проходження військової служби, з інших питань, які становлять спільний інтерес;

(11) виконання функцій координатора стратегічного розвитку спільних вищих сержантських організацій Збройних Сил США.

До інших службових обов'язків і відповідальності SEAC також належить:

(1) підготовка звіту про ініціативи та результати їх втілення стосовно удосконалення діяльності та проходження військової служби сержантським складом (для розгляд Конгресом США);

(2) ініціювання та проведення зустрічей із членами Уряду США щодо обговорення спільних проблем військової служби рядового та сержантського складу Збройних Сил США;

(3) робота в ключових урядових комітетах, насамперед, пов'язаних із моральним духом, добробутом і відпочинком військовослужбовців, а також в Американському Червоному Хресті в якості головного представника рядового та сержантського складу та задля вирішення їх проблем (за вказівкою CJCS);

(4) визначення та оцінка чинників, що позитивно впливають на моральний дух і добробут військовослужбовців Збройних Сил США;

(5) надання порад і рекомендацій, що впливають на військову службу рядового та сержантського складу;

(6) представлення CJCS (Голови Об'єднаного комітету начальників штабів Збройних Сил США) у заходах із військовослужбовцями іноземних збройних сил та військовими організаціями¹³.

Для допомоги та сприяння у виконанні повноважень, завдань та функцій SEAC функціонує та підпорядковується йому Офіс головного сержанта Збройних Сил США – Office of the Senior Enlisted Advisor to the Chairman of the Joint Chiefs of Staff. При цьому SEAC не входить до складу Офісу, а Офіс підпорядковується SEAC функціонально і входить до загальної структури Об'єднаного штабу. Офіс SEAC включає в себе 6 сержантів у різних військових званнях.

3. Збройні Сили Литви.

Система проходження військової служби та підготовки рядового і сержантського (унтер-офіцерського) складу Збройних Сил Литви заснована на моделі Збройних Сил США. Побудова сержантського (унтер-офіцерського) корпусу Збройних Сил Литви відбувалася з 1996 по 2004 роки. Перші кроки до призначення на посаду сержанта Литовської Армії були зроблені у 1998 році, після затвердження нової редакції Закону «Про організацію системи національної оборони та військової служби»¹⁴.

Керівництво Збройними Силами Литви здійснює Командувач (LTU CHOD), який призначається Президентом Литовської Республіки на строк не більше 5 років (стаття 13 Закону «Про організацію системи національної оборони та військової служби»¹⁵). Повноваження Командувача визначені статтею 13 закону про Збройні Сили¹⁶.

В Апараті Командувача Збройними Силами Литви є головний сержант Збройних Сил Литви (головний унтер-офіцер – kariuomenės vyriausiasis puskarininkis¹⁷) (далі – CSEL, від загальноприйнятого позначення вищих лідерів із числа сержантського складу англійською мовою). Він безпосередньо підпорядкований Командувачу, призначається також на 5 років, військове звання за посадою – сержант майор (OR-9).

¹³ Офіційний веб-сайт Об'єднаного комітету начальників штабів. URL: <https://www.jcs.mil/About/The-Joint-Staff/Senior-Enlisted-Advisor>

¹⁴ Krašto Apsaugos Sistemos Organizavimo Ir Karo Tarnybos Statymas. 1998 m. gegužės 5d. Nr. VIII-723. Vilnius. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.56646>

¹⁵ Там само.

¹⁶ Ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymas. URL: <https://www.kariuomene.lt>

¹⁷ URL: <https://www.kariuomene.lt>

Особа на посаді CSEL Збройних Сил Литви вважається опосередкованим командиром усіх сержантів і унтер-офіцерів, який призначається для захисту їхніх інтересів та представництва перед вищим керівництвом Збройних Сил (кадрова політика, кар'єра, проходження військової служби, професійне військово-навчання та підготовка, військово-забезпечення, охорона здоров'я та фізична підготовка)¹⁸.

CSEL у своїй діяльності керується посадовою інструкцією¹⁹, яка передбачає загальні положення, кваліфікаційні вимоги, функції, права, відповідальність, підзвітність, контроль. Зокрема, CSEL:

(1) керує офісом головного сержанта Збройних Сил Литви, планує, організовує та контролює його діяльність;

(2) забезпечує дотримання Конституції Литовської Республіки, правових актів, прийнятих Сеймом Литовської Республіки, Закону про організацію системи національної оборони та військової служби Литовської Республіки, міжнародних договорів Литовської Республіки, указів Президента Литовської Республіки, резолюцій Уряду Литовської Республіки, указів Прем'єр-міністра, наказів Міністра національної оборони та Командувача Збройних Сил Литви, інших правових актів і законодавчих положень;

(3) вносить пропозиції щодо удосконалення порядку проходження служби солдатами (матросами), сержантами (унтер-офіцерами), їх підготовки, продовження та припинення професійної військової служби, накладення дисциплінарних стягнень, просування по службі, присвоєння вищих військових звань, переведення на інші посади та звільнення з них;

(4) координує діяльність сержантського (унтер-офіцерського) складу військових частин щодо проведення відбору сержантського складу для навчання в закордонних військових навчальних закладах, проходження служби в іноземних державах;

(5) формує та розподіляє доручення та завдання головним сержантам військових частин, контролює їх виконання;

(6) представляє інтереси Командувача Збройних Сил Литви в Міністерстві оборони Литовської республіки та інших установах, на конференціях, семінарах у Литві та за кордоном;

(7) відвідує солдатів (матросів) і сержантів (унтер-офіцерів) за місцями проходження служби та виконання завдань;

(8) консультує військовослужбовців із питань служби та кар'єри сержантського складу;

(9) очолює Комісію з розгляду служби солдатів (матросів) і сержантів (унтер-офіцерів) (Kareivių (jūreivių) ir puskarininkių tarnybos reikalų svarstymo komisijos) на найвищому рівні;

¹⁸ Пункт 305 Посібника солдата (матроса) та сержанта, затвердженого Наказом командувача Литовської Армією № 1627 від 23 листопада 2016 році.

¹⁹ Lietuvos Kariuomenės Kanceliarijos Lietuvos Kariuomenės Vyriausiojo Puskarininkio Pareiginiai Nuostatai (отримано в результаті співпраці з головним сержантом Збройних Сил Литви Remigijus Katinas, remigijus.katinas@mil.lt, tel. +370 5 273 5560).

(10) контролює дотримання солдатами (матросами) і сержантами (унтер-офіцерами) нормативів і вимог, встановлених військовими статутами, нормативно-правовими актами;

(11) взаємодіє з кадровими службами Збройних Сил і Міністерства оборони Литви, командувачами видів військ, командирами військових частин і головними сержантами у відборі кандидатів для навчання у військових навчальних закладах і на курсах;

(12) аналізує потреби у професійній підготовці та вихованні військовослужбовців;

(13) виконує інші функції за дорученням Командувача Збройних Сил Литви.

У разі відсутності CSEL його заміщає головний сержант Штабу оборони Збройних Сил Литви (*Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo vyriausiasis ruskarininkis17*), еквівалент Генерального штабу Збройних Сил України.

Литовський CSEL має Офіс (існує з 1999 року), до штату якого входять 2 помічника, які є професійними військовослужбовцями сержантського складу у військових званнях майстер сержант (OR-8) (Додаток 1). Окрім того, CSEL і його Офісу надають допомогу в питаннях планування діяльності та реалізації заходів головний сержант Штабу оборони Збройних Сил Литви, штабні сержанти структурних підрозділів Штабу оборони Збройних Сил Литви за напрямами своїх завдань.

Діяльність Офісу головного сержанта Збройних Сил Литви здійснюється на підставі Положення (регламенту), затвердженого наказом Командувача Збройних Сил Литви від 31 травня 2011 року № V-538 (в останній редакції наказ від 7 липня 2021 року № V-739)²⁰. Основне завдання Офісу – допомогти CSEL ефективно виконувати свої обов'язки та управляти інформацією з будь-яких питань щодо служби солдатів (матросів) і сержантів (унтер-офіцерів).

CSEL разом зі своїм офісом безпосередньо підпорядковується Командувачу Збройних Сил Литви, а адміністративно підпорядковується канцелярії Командувача Збройних Сил Литви (із питань адміністративної діяльності, документообігу, всебічного забезпечення тощо).

Завдання і функції Офісу перегукуються із завданнями і функціями CSEL. Сержанти Офісу мають право: отримувати від інших установ системи оборони країни та їх підрозділів документи, інформацію, необхідні для виконання своїх функцій; готувати та брати участь у підготовці проектів нормативно-правових актів, що стосуються компетенції Офісу; у встановленому порядку пропонувати військовослужбовцям навчання, підвищення кваліфікації, стажування та участь у міжнародних заходах (семінарах, конференціях тощо), зокрема, й за кордоном; подавати пропозиції щодо удосконалення діяльності Офісу; за дорученням (погодженням) Командувача Збройних Сил Литви взаємодіяти з представниками Збройних

²⁰ Відсутнє в Інтернет-доступі (отримано в результаті співпраці з головним сержантом Збройних Сил Литви Remigijus Katinas, remigijus.katinas@mil.lt, tel. +370 5 273 5560).

Сил інших держав із питань військової підготовки та професійної діяльності, пов'язаної зі службою солдатів (матросів) і сержантів (унтер-офіцерів).

4. Збройні Сили України.

В Україні функціонує вертикаль посад головних сержантів (головних старшин) на всіх рівнях військового управління. Очолює її головний сержант Збройних Сил України. Крім того, на стратегічному рівні існують посади головного сержанта Генерального штабу Збройних Сил України та головного сержанта Командування об'єднаних сил Збройних Сил України²¹.

Тобто структура посад українських CSEL така само, як в об'єднаних силах НАТО, Збройних Силах США та Литви, збройних силах інших держав-членів НАТО, в яких розвинутий професійний сержантський корпус.

Лінійка військових звань сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України відповідає класифікації НАТО за кодами від OR-1 до OR-9 та структурі українського сержантського корпусу, кореспондується з лінійками військових звань збройних сил країн Альянсу. Тобто на цьому рівні щодо структури посад та військових звань спостерігається повна взаємосумісність сержантських корпусів.

Функціональні обов'язки, повноваження, завдання та функції сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України визначені:

- до рівня головного сержанта бригади – Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України²²;

- вище головного сержанта бригади, до головного сержанта Збройних Сил України – Типовими функціональними обов'язками, затвердженими наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 28 вересня 2020 року № 147 (документ відсутній у відкритому доступі).

У цілому вони «перегукуються» із повноваженнями, завданнями та функціями головних сержантів збройних сил держав-членів НАТО. Зокрема, головний сержант Збройних Сил України відповідає:

(1) за організацію заходів розвитку професійного сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України;

(2) за функціонування допоміжної вертикалі управління сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України;

(3) за координацію діяльності головних сержантів (головних старшин) органів військового управління та військових частин;

(4) за надання Головнокомандувачу Збройних Сил України інформації та пропозицій із питань проходження військової служби військовослужбовцями рядового і сержантського (старшинського) складу.

Головний сержант Збройних Сил України в межах визначених повноважень зобов'язаний:

²¹ Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/upravlinnya-po-roboti-z-serzhantskim-skladom-generalnogo-shtabu-zbrojnih-sil-ukraini.html>

²² Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>

(1) планувати, організовувати, контролювати та координувати реалізацію заходів розвитку професійного сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України, доповідати Головнокомандувачу Збройних Сил України про їх результати;

(2) координувати діяльність головного сержанта Генерального штабу Збройних Сил України, головних сержантів (головних старшин) органів військового управління, військових частин, військових навчальних частин, військових коледжів сержантського (старшинського) складу та військових навчальних закладів, штабних сержантів Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України, начальників центрів підготовки сержантського (старшинського) складу, спрямовувати їх роботу на забезпечення реалізації визначених керівним складом Збройних Сил України завдань;

(3) брати участь в управлінні діяльністю Курсу лідерства сержантського (старшинського) складу Національного університету оборони України (у співпраці з Головним управлінням персоналу (J1) Генерального штабу Збройних Сил України і Головним управлінням доктрин та підготовки (J7) Генерального штабу Збройних Сил України);

(4) надавати Головнокомандувачу Збройних Сил України інформацію з питань проходження військової служби військовослужбовцями рядового і сержантського (старшинського) складу, їх підготовки та всебічного забезпечення, доповідати проблемні питання за зазначеними напрямками та пропозиції щодо їх вирішення;

(5) надавати керівникам структурних підрозділів Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України, Генерального штабу Збройних Сил України та органів військового управління пропозиції з питань вдосконалення порядку проходження військової служби, професійного розвитку, підвищення рівня морально-психологічного стану та військової дисципліни, покращення соціального забезпечення військовослужбовців рядового і сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України, ініціювати в установленому порядку організацію заходів за зазначеними напрямками;

(6) брати участь у розробці проектів нормативно-правових актів, наказів і директив Міністра оборони України, Головнокомандувача Збройних Сил України та Генерального штабу Збройних Сил України з питань, що належать до його компетенції;

(7) супроводжувати Головнокомандувача Збройних Сил України під час роботи у військах (силах) та участі в заходах міжнародного військового співробітництва (за його рішенням);

(8) за дорученням Головнокомандувача Збройних Сил України організовувати та здійснювати перевірку ефективності виконання службових обов'язків сержантським (старшинським) складом у військах (силах), діяльності рад сержантів військових частин (підрозділів), дотримання положень і стандартів із питань проходження військової служби рядовим і сержантським (старшинським) складом, його підготовки (навчання) та

всєбічного забезпечення, надавати практичну допомогу головним сержантам (головним старшинам) у налагодженні ефективної системи роботи;

(9) вивчати, узагальнювати і впроваджувати у діяльність сержантського (старшинського) складу передовий досвід із питань роботи з особовим складом, його підготовки, забезпечення бойової готовності та виконання завдань за призначенням;

(10) представляти сержантський (старшинський) склад Збройних Сил України на заходах міжнародного військового співробітництва в рамках визначених завдань, безпосередньо організовувати та проводити зустрічі з представниками збройних сил іноземних держав;

(11) взаємодіяти із представниками засобів масової інформації в межах компетенції;

(12) керувати діяльністю Ради сержантів Збройних Сил України;

(13) виконувати інші вказівки та доручення Головнокомандувача Збройних Сил України.

Вимоги до професійних компетенцій головних сержантів (головних старшин) у Збройних Силах України визначені Каталогом штатних посад військовослужбовців Збройних Сил України (розділ II) та паспортами посад.

Основні морально-етичні якості та характеристики головних сержантів (головних старшин) у Збройних Силах України окреслені у Військовому етосі сержантського і старшинського складу Збройних Сил України²³.

Для здобуття необхідних професійних компетенцій, знань, умінь та навиків, набуття відповідних морально-етичних якостей і характеристик у Збройних Силах України побудована система професійної військової освіти рядового та сержантського (старшинського) складу, яка має багаторівневий принцип і є аналогічною системам професійної військової освіти, що діють у збройних силах провідних держав-членів НАТО.

Для забезпечення службової діяльності головних сержантів (головних старшин) органів військового управління та командувань оперативних і стратегічних рівнів у Збройних Силах України створена та функціонує мережа підрозділів по роботі із сержантським (старшинським) складом, які є аналогом офісів головних сержантів збройних сил країн Альянсу.

На сьогодні система підрозділів по роботі із сержантським (старшинським) складом спрямована на:

- організацію та забезпечення розвитку професійного сержантського корпусу Збройних Сил України;
- організацію й координацію функціонування допоміжної вертикалі управління сержантського (старшинського) складу.

Загальне керівництво функціонуванням цієї системи здійснює Головнокомандувач Збройних Сил України.

²³ Довідник для фахівців структур морально-психологічного забезпечення. URL: <https://dovidnykmpz.info/zagalni/viys-kovyy-etos-serzhants-koho-ta-starshyns-koho-skladu-zbroynykh-syl-ukrainy/>

Безпосереднє керівництво системою покладається на головного сержанта Збройних Сил України, який діє від імені Головнокомандувача Збройних Сил України.

На рівні вищого керівництва сержантським корпусом створено та функціонує Управління по роботі з сержантським складом²⁴ (далі – УРСС) Збройних Сил України, яке по своїй суті є Офісом головного сержанта Збройних Сил України, який і є його керівником.

УРСС підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України та виконує завдання і функції, що співвідносяться із завданнями та функціями головного сержанта Збройних Сил України.

Висновки.

Підсумовуючи, слід констатувати схожість завдань і функцій головних сержантів об'єднаних штабів (командувань) НАТО, головних сержантів Збройних Сил США та Литви з головним сержантом Збройних Сил України, аналогічність загальних принципів і підходів функціонування сержантської вертикалі.

Створення та функціонування у Збройних Силах України офісів головних сержантів (головних старшин) також є позитивним свідченням інтеграції в національному війську сучасного досвіду й найкращих практик підвищення ефективності системи військового управління у збройних силах держав Альянсу.

Такі офіси (підрозділи по роботі з сержантським складом) показали свою користь і потрібність після початку повномасштабних воєнних дій, пов'язаних із воєнним вторгненням в Україну Російської Федерації. Зокрема, офіси продовжили свою діяльність за визначеними завданнями й функціями в той час, як головні сержанти (головні старшини), яким ці офіси підпорядковані, вибули до районів виконання завдань і протягом тривалого часу (від трьох місяців до двох років) виконували обов'язки головних сержантів створених угруповань військ оперативно-стратегічного, оперативного та оперативно-тактичного рівнів.

Функціональне призначення, обсяг і зміст завдань та повноважень головного сержанта Збройних Сил України та УРСС як його офісу повністю відповідають і співвідносяться (враховуючи відмінності і специфічні особливості військової служби) із призначенням, функціями, завданнями та повноваженнями аналогічного за посадою головного сержанта Збройних Сил Литви. Вони обидва керують офісами, працівники яких виконують допоміжні функції у виконанні покладених на них завдань. Діяльність Офісу головного сержанта Збройних Сил Литви і УРСС практично не мають суттєвих відмінностей, за винятком того, що повноваження, завдання та функції УРСС дещо ширші.

²⁴ Положення про Управління по роботі з сержантським складом Збройних Сил України, затверджене наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 6 квітня 2020 року № 7 (зі змінами). URL: <https://www.mil.gov.ua/>

У Збройних силах США, попри існуючі особливості військової служби, функціональне призначення, обсяг та зміст завдань і повноважень SEAC (головного сержанта Збройних Сил США) також співвідносяться (є тотожними) із призначенням, функціями, завданнями та повноваженнями головного сержанта Збройних Сил України. Водночас відповідно до структури Об'єднаного комітету начальників штабів Збройних Сил США SEAC не входить до складу підпорядкованого Офісу, а входить в якості окремої посади до персональної групи Голови Об'єднаного комітету начальників штабів Збройних Сил США (Додаток 2) – на відміну від головного сержанта Збройних Сил України, який додатково є начальником Управління по роботі з сержантським складом Збройних Сил України й до персональної групи Головнокомандувача Збройних Сил України не входить.

Крім зазначеного, хоча на даний час головний сержант Збройних Сил України безпосередньо підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, на певних відрізках часу його періодично намагаються підпорядковувати заступнику Головнокомандувача, який має координувати його роботу. Згадане, поряд із тим, що головний сержант не входить до складу персональної групи Головнокомандувача, суперечить концепції командної групи та принципам службової взаємодії у ланці «командир – головний сержант», де має бути безпосередня взаємодія, без будь-яких посередників.

При цьому відмінність УРСС від Офісу полягає у значній перевантаженості такої структури, як управління, бюрократичними процедурами, пов'язаними з обов'язковим документообігом і діловодством, процесами всебічного забезпечення та повсякденної життєдіяльності, номенклатурними та адміністративними нормами, які управління має виконувати. Згадане покладає на управління низку непритаманних йому завдань, що не підпадають під основні завдання та функції УРСС, примушують виконувати військовослужбовців управління деякі позаштатні обов'язки та додаткові завдання, що не передбачені їх основним функціоналом.

Також негативно на процесі реалізації завдань та функцій головного сержанта Збройних Сил України за напрямом розвитку професійного сержантського корпусу та забезпечення функціонування допоміжної ланки управління позначається відсутність в основних структурних підрозділах Генерального штабу Збройних Сил України достатньої кількості посад штабних сержантів і посад радників начальників цих структурних підрозділів із питань рядового та сержантського складу.

Таким чином, хоча завдання і функції, порядок та принципи діяльності головних сержантів і їх офісів у проаналізованих країнах, в цілому, є уніфікованими, у Збройних Силах України існують потреби в удосконаленні деяких питань.

Наразі в Україні триває реформування органів військового управління об'єднаної системи військового управління силами оборони, у тому числі

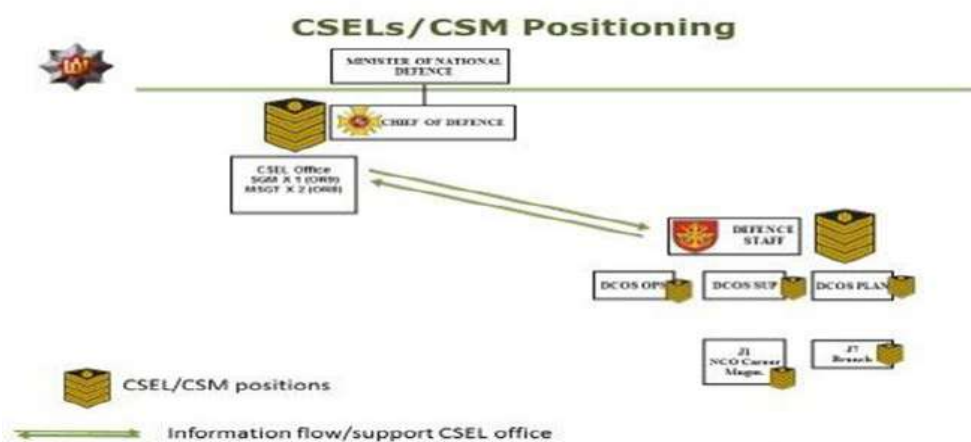
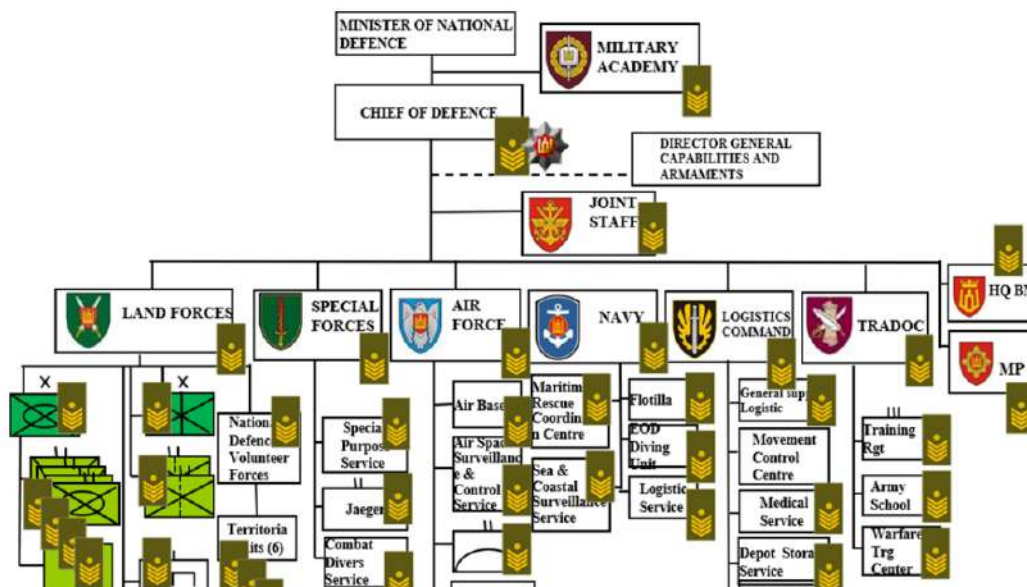
структурних підрозділів сержантського корпусу, відповідно до Концепції розвитку професійного сержантського корпусу Збройних Сил України²⁵.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

²⁵ Про затвердження Концепції розвитку професійного сержантського корпусу Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України від 8 лютого 2022 року № 44 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0044322-22#Text>

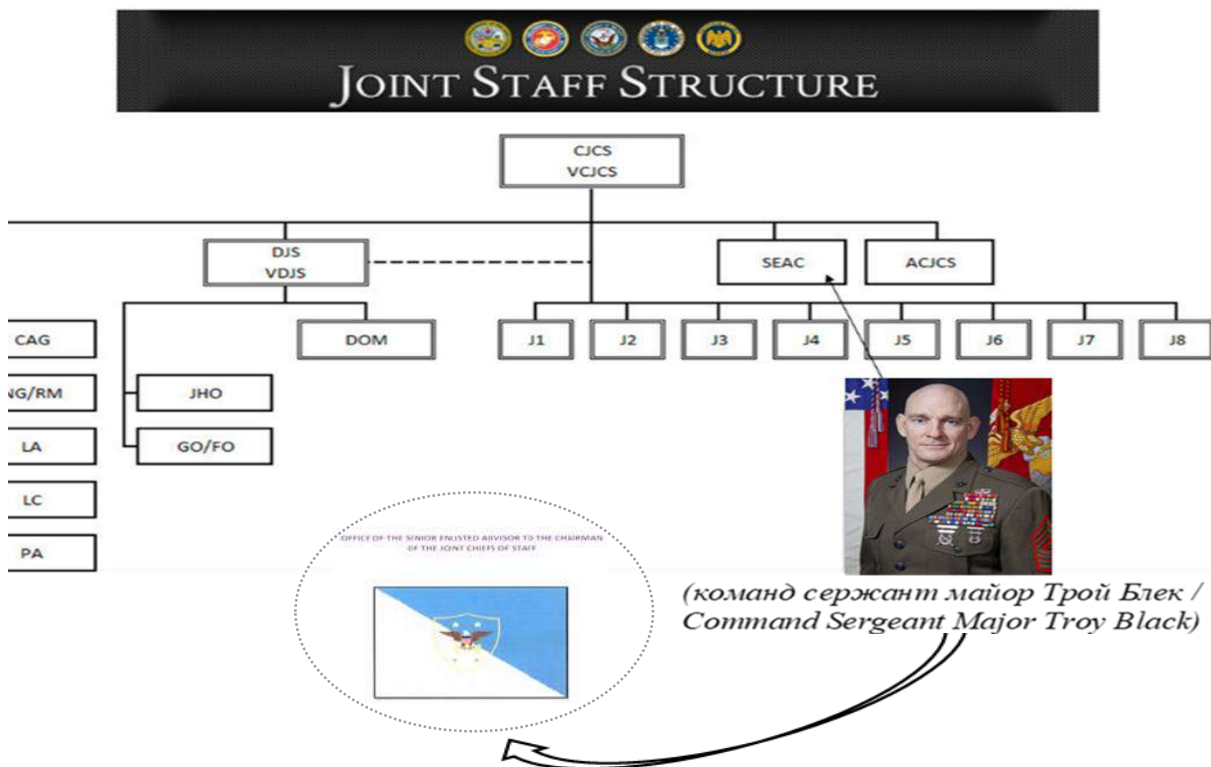
Схема позиціонування головного сержанта Збройних Сил Литви та його Офісу у структурі системи військового управління²⁶

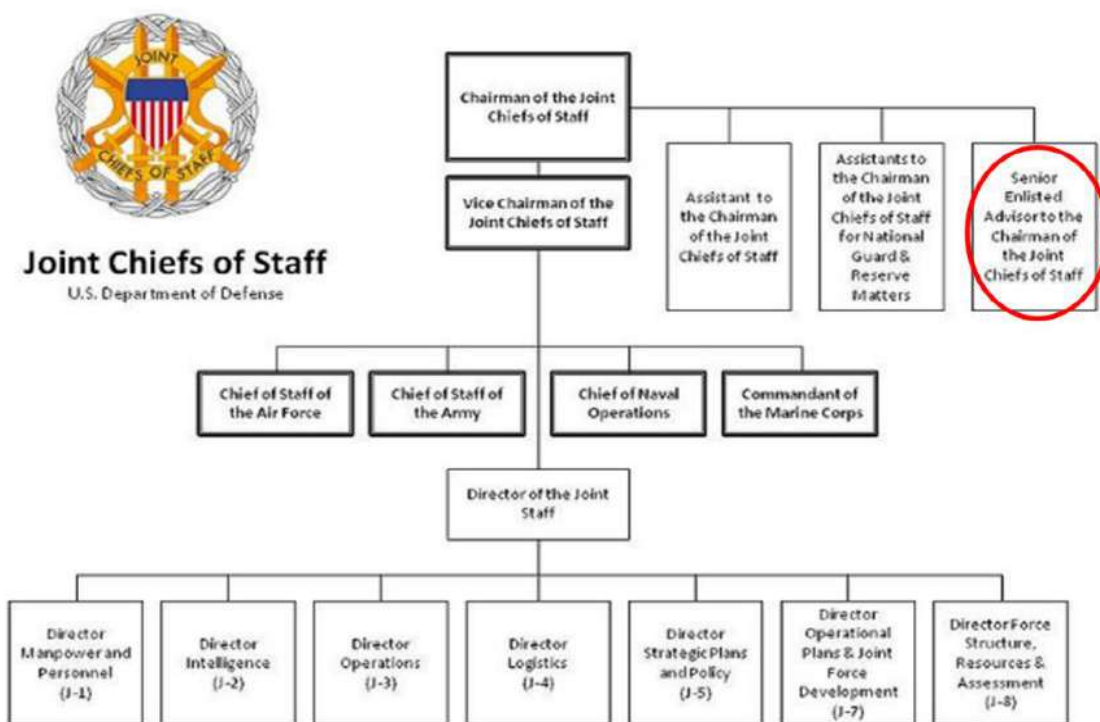
NETSLAPTINTA / UNCLASSIFIED 9

²⁶ Схема відсутня в Інтернет доступі (отримано в результаті співпраці з головним сержантом Збройних Сил Литви Remigijus Katinas, remigijus.katinas@mil.lt, tel. +370 5 273 5560).

Схема
позиціонування головного сержанта Збройних Сил США
у структурі системи військового управління²⁷

(команд сержант майор Трой Блек / Command Sergeant Major Troy Black)

²⁷ Офіційний веб-сайт Об'єднаного комітету начальників штабу. URL: <https://www.jcs.mil/Leadership/>